

Sprawozdanie
z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej
„Komunikacja werbalna. Znaczenia –
Perspektywy – Kontrowersje”

Poznań, 23 kwietnia 2015 roku

23 kwietnia 2015 roku Wydział Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu stał się miejscem naukowej debaty nad kontekstami współczesnej komunikacji werbalnej. Pytania dotyczące możliwości i ograniczeń wymiany indywidualnych i zbiorowych znaczeń językowego wyrażania rzeczywistości były istotą Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Komunikacja werbalna. Znaczenia – Perspektywy – Kontrowersje”, której organizatorem był Zakład Edukacji Elementarnej i Terapii Pedagogicznej. Specjaliści reprezentujący różne dziedziny (językoznawstwa, socjologii, filologii angielskiej, literaturoznawstwa, logopedii, surdopedagogiki, prawa) uczestniczyli w interdyscyplinarnych rozważaniach nad formami komunikowania oraz pojawiającymi się w tym obszarze ograniczeniami. Konferencji przyświecały słowa Ludwiga Wittgensteina: „Granice mojego języka są granicami mojego świata”.

Zaproszonych gości przywitała Przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego Konferencji – prof. UAM dr hab. Hanna Krauze-Sikorska. Następnie oficjalnego otwarcia obrad dokonał Dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM – prof. zw. dr hab. Zbyszko Melosik. W problematykę konferencji wprowadziły prof. UAM dr hab. Hanna Krauze-Sikorska oraz prof. UAM dr hab. Kinga Kuszak.

Pierwszą prelekcję, zatytułowaną „Dyskurs aksjologiczny w komunikacji werbalnej”, wygłosił prof. zw. dr hab. Tadeusz Zgółka. Poruszone zostały kwestie definiowania dyskursu, prawdy, piękna, brzydoty, turpizmu oraz kiczu. W szczególności wskazano na wartość prawdy w sensie logicznym, a także na istniejące różnice w zakresie istniejących kanonów piękna w odmiennych kulturach. Profesor T. Zgółka omówił również hasło propagowane wśród młodzieży w Polsce przez ostatnie lata: „róbta, co chceta”, które ma swoje korzenie w słowach Świętego Augustyna „kochaj i rób, co chcesz”. Podsumowaniem referatu

było stwierdzenie, że wartości jako kategorie pragmatyczne (pragmalingwistyczne) pozasemantyczne są obecne w dyskursie. Następnie odbyła się dyskusja poruszająca kwestie relatywności słów względem kultury, tożsamości interkulturowej i intrapsychicznej, obecnie istniejących w aspiracjach społecznych.

Z kolei, prof. zw. dr hab. Zbyszko Melosik podjął zagadnienie dominacji języka angielskiego w referacie: „Język angielski w globalnym świecie – między imperializmem a emancypacją kulturową”. Dokonał porównania języka, którym posługiwała się Elżbieta II podczas pierwszego wystąpienia w telewizji z orędziem bożonarodzeniowym (w 1957 roku) z językiem, jakiego używała królowa podczas oficjalnego spotkania z Barackiem Obamą (w 2011 roku). W pierwszym przypadku wypowiedź była charakterystycznym przykładem paternalistycznego języka kolonii angielskich, który uległ zmianie i stał się zbliżony do będącego obecnie w powszechnym użyciu w Wielkiej Brytanii. Zaprezentowane również zostały kwestie związane z pragmatycznością i elitarnością użytkowania angielskiego w Szwecji oraz dwujęzyczności w Japonii. Wskazano na istniejące różne podejścia do powszechnej znajomości tego języka – z jednej strony odbierania tego zjawiska jako narzucania angielskiego wraz z wartościami Zachodu przez Wielką Brytanię i USA, a z drugiej – jako jeden z elementów globalizacji. Podsumowaniem wystąpienia było stwierdzenie, że brak kompetencji w zakresie porozumiewania się w języku angielskim prowadzi do marginalizacji. Następnie obrady dotyczyły optymizmu i pesymizmu w kontekście dominacji języka angielskiego w świecie.

Prezentację na temat: „O wymieraniu języków świata” przedstawiła prof. zw. dr hab. Katarzyna Dziubalska-Kołaczyk. Wskazała w niej, że dziesięcioma językami posługuje się około połowy ludności świata. Z drugiej strony zostały opisane miejsca, których mieszkańcy posługują się wieloma odmiennymi systemami językowymi. Wyjątkowym przykładem w tym zakresie może być Papua Nowa Gwinea, na terenie której w użyciu jest ponad 800 języków. Prof. K. Dziubalska-Kołaczyk opisała zjawisko wymierania języków, które jest wynikiem m.in.: aktów ludobójstwa, destrukcji środowiska, migracji ludności, urbanizacji, globalizacji, wypierania języków mniejszości przez języki większości, edukacji, AIDS. Wskazano na takie działania mające na celu ochronę zagrożonych języków, jak: dokumentowanie; działalność edukacyjna, kulturowa, polityczna; działalność organizacji międzynarodowych i rządów poszczególnych państw. Omówiono również zagadnienie rewitalizacji języka na przykładzie języka hebrajskiego. Podjęto także temat języka kaszubskiego i karaimskiego w Polsce. Podczas dyskusji po wystąpieniu kontynuowano rozważania na temat języka angielskiego zarówno jako tzw. *language-killer* oraz języka zagrożonego (ze względu na fakt, że obecnie niemożliwe jest zdefiniowanie jego rodzimych użytkowników).

Następnie, prof. US dr hab. Urszula Chęcińska wygłosiła prelekcję „Od dwóch do pięciu. Komunikacja werbalna małego dziecka i ars poetica. Refleksja eudajmonologiczna”. Przystawiono w niej relację między dziećmi a dorosłymi

do nieustannej gry między intelektem dzieci i intelektem dorosłych. Omówiono okres dzieciństwa w kontekście fenomenologicznym. Podjęto również zagadnienie poezji dla dzieci i uwypuklono istotność kontaktu z literaturą od najmłodszych lat. Wskazano na fakt, że najmłodszy dążą do prostszej artykulacji, a ich zdziwienie jest najbardziej autentyczne i najszczerze. Podczas obrad po referacie podjęto temat powstawania nowych słów i przekształcania dawnych znaczeń. Wiele uwagi poświęcono zagadnieniu ekspansji wyrazów o rodowodzie anglosaskim. Owocne dyskusje miały miejsce również w kularach podczas przerwy kawowej, która rozdzieliła obrady na dwie części.

Po wznowieniu obrad pierwsza wystąpiła prof. UAM dr hab. Kinga Kuszak z tematem: „Komunikacja werbalna w modelu dramaturgicznym. Dzieciństwo jako etap uczenia się konwencji roli”. Referat odwoływał się do teorii Ervinga Goffmana i modelu dramaturgicznego. Rodzice zostali ukazani w nim jako osoby przekazujące narzędzia swoim dzieciom do interpretowania otaczającej rzeczywistości. Prof. K. Kuszak poruszyła również zagadnienie języka rodzinnego, który wzbogacony jest o kod pozajęzykowy, kolokwializmy i regionalizmy. Wskazano, że umiejętności i doświadczenie zdobyte w sytuacjach komunikacyjnych mogą być wykorzystywane przez dziecko w innych rolach oraz mogą one ułatwić bądź utrudniać wchodzenie w nie. W wystąpieniu podjęto również temat istnienia norm w języku, które mogą być zinternalizowane i dotyczyć określonych ról. Następnie, odwołując się do teorii kodów językowych Bernsteina, wskazano, że dorosły w relacji z dzieckiem posługuje się kodem ograniczonym. Zagadnienie to zostało rozwinięte w dyskusji dotyczącej braku otwartości dorosłych. Poruszono również takie zagadnienia, jak opór językowy i sposoby jego rozumienia, bariery oraz ograniczenia językowe.

Rozważania na temat komunikacji werbalnej dzieci kontynuowała prof. zw. dr hab. Halina Zgółkowa w referacie: „Kategorie wypowiedzi werbalnych z udziałem dzieci w wieku przedszkolnym”. Na podstawie wypowiedzi (monologów, polilogów, dialogów) ponad 1200 dzieci z całej Polski utworzono korpus wypowiedzi. Pozwolił on zarysować obraz języka używanego przez współczesne dziecko. Wystąpienie zawierało wielość przykładów, które pozwoliły naświetlić i unaocznic omawiane zagadnienia. Prof. H. Zgółkowa dokonała porównania wypowiedzi obecnych przedszkolaków z wypowiedziami dzieci wcześniejszego pokolenia. Na podstawie zestawienia zanalizowano zmiany językowe na przestrzeni kilkunastu lat, ale również wskazano na wartość uzyskanych informacji w zakresie rozważań na temat aktualnych zmian zachodzących w społeczeństwie. Po wystąpieniu głosy uczestników konferencji oscylowały wokół adaptacji słów z języka angielskiego przez dzieci. W szczególności zastanawiano się nad stopniem zniekształceń (zarówno w zakresie wymowy, jak i znaczenia). Podjęto również kwestię spostrzegania przez dzieci umiejętności posługiwania się językiem angielskim jako oznaki prestiżu.

Temat komunikacji z innej strony zarysowała prof. UAM dr hab. Anna Jankoniuk-Diallo w swoim wystąpieniu: „Terapia audytywno-werbalna jako czyn-

nik istotny dla rozwoju tożsamości dziecka niesłyszącego". Na podstawie opisów przypadków z terapii została zaprezentowana perspektywa surdopedagoga względem komunikacji werbalnej oraz inkluzji. Podstawowe pytanie zadane przez prof. A. Jakoniuk-Diallo brzmiało następująco: co robić, by moje niesłyszące dziecko było dzieckiem szczęśliwym? Zaprezentowano różne podejścia do tego zagadnienia uwzględniając różnorodne perspektywy – zarówno sytuację niesłyszących rodziców niesłyszącego dziecka, słyszących rodziców niesłyszącego dziecka oraz niesłyszących rodziców słyszącego dziecka. Ukazano, że najważniejsze jest tworzenie sytuacji rozwojowych dla dziecka, rozumianych jako pewnego rodzaju szansa związana z dwujęzycznością dziecka. W podjętej po prelekcji dyskusji rozwinęto omawiane kwestie oraz poruszono etyczne aspekty związane z uszkodzaniem słuchu w okresie płodowym na prośbę głuchoniemych rodziców. Ożywione rozmowy wywołały również istniejące problemy głuchoniemych studentów na poszczególnych wydziałach (w szczególności w kontekście potwierdzania umiejętności posługiwania się językiem obcym).

Następnie kwestie prawne związane z komunikacją werbalną poruszyła prof. UAM dr hab. Joanna Haberko w prezentacji: „Obowiązek informacyjny lekarza jako przykład komunikacji werbalnej w sytuacjach przymusowych”. Omówiono charakter relacji między lekarzem a pacjentem, która często jest jednostronna, mimo że obowiązek przekazania przez medyka wiedzy w sposób przystępny zakłada równorzędność stron. Wskazano na konieczność udzielenia informacji oraz uzyskania zgody na leczenie. Niedopełnienie tego obowiązku przez specjalistę skutkuje bezprawnością działań przez niego podjętych. W wystąpieniu podkreślono znaczenie komunikatów wysyłanych zarówno przez lekarza, jak i pacjenta. Istotne są nie tylko wypowiedane słowa, ale również te niewypowiedane; sposób wypowiedzi; transparentność i jasność przekazu; sygnały i znaki, które pacjent wysyła (ale również te, które nie są przez niego przekazywane). Prof. J. Haberko omówiła również współczesny trend odchodzenia od komunikacji werbalnej do bardziej formalnej przez wprowadzenie różnorodnych formularzy. Następnie wśród uczestników konferencji rozgorzała dyskusja odnośnie *wrongful birth*, która w Polsce jest tłumaczona jako „niechciane urodzenie”, „złe urodzenie”, „nie dobre życie”, czy „nieszczęśliwe urodzenie” w odniesieniu do art. 446.1 kodeksu cywilnego.

Obrady powróciły następnie do tematyki języka angielskiego, dzięki wystąpieniu dr Joanny Kapicy-Curzytek, zatytułowanemu: „Angielski jako język globalny. Nowe wymiary komunikacji werbalnej”. Zwrócono w nim uwagę na takie cechy globalnej komunikacji w języku angielskim, jak: wszechpowiązaniowość, przestrzenność, czasowość, mobilność oraz elastyczność. Rozwinęto też zagadnienia związane z eksterytorialnością, neutralnością kulturową, nabywania właściwości języków sztucznych, zmianami w standardzie oraz kreolizacji. Ukazano również, że jedynie około 12% wszystkich światowych interakcji, które odbywają się za pomocą języka angielskiego dokonuje się pomiędzy jego rodowitymi użytkownikami. Fakt ten przyczynił się do dyskusji na temat uwa-

runkowań zyskiwania na znaczeniu tego języka. Wskazano na takie czynniki, jak: rozwój Imperium Brytyjskiego, rozwój Stanów Zjednoczonych po II wojnie światowej oraz silne zaplecze kulturowe. Podjęto również zagadnienia związane z językiem esperanto.

Podsumowania obrad dokonały prof. UAM dr hab. Hanna Krauze-Sikorska oraz prof. UAM dr hab. Kinga Kuszak. Podkreśliły one istotność organizowania podobnych przedsięwzięć, które stwarzają przestrzeń do wymiany myśli oraz spostrzeżeń. Wyrażono też nadzieję na kolejne spotkania tego typu.

Dominika Przybyszewska